

Inburgering in Nederland, Frankrijk en Canada – modellen en praktijken

Marijke Sniekers

CESRT, Hogeschool Zuyd, Maastricht

Juli 2008

Inleiding

Dit artikel bevat de resultaten van mijn onderzoek naar burgerschap en inburgering in relatie tot inburgeringspraktijken in drie landen. De inburgeringspraktijken, zoals inburgeringscursussen, toetsen en trainingen, van de landen Nederland, Frankrijk en Canada heb ik vergeleken om na te gaan wat deze landen onder inburgering en burgerschap verstaan. Inburgering en burgerschap zijn begrippen die eenvoudig en helder lijken, maar dit niet zijn. In het dagelijks leven, in literatuur en beleidsteksten worden de begrippen op verschillende manieren gedefinieerd en geoperationaliseerd. Door de verschillende Nederlandse, Franse en Canadese contexten te bekijken en deze met elkaar te vergelijken, wordt duidelijk wat bepalende en kenmerkende factoren zijn voor burgerschap en het inburgeringsproces. Deze factoren leiden naar twee modellen van inburgering, die zijn voortgekomen uit de analyse van de contexten van de drie landen.

Na deze inleiding volgen de methodische achtergronden van mijn onderzoek. Vervolgens zal ik kort ingaan op de begrippen die van belang zijn voor dit thema, namelijk de verschillende aspecten van burgerschap. Daarna zal ik de twee inburgeringsmodellen uitleggen. Het volgende deel bestaat uit een verbinding van de twee inburgeringsmodellen en de drie aspecten van burgeridentiteit. Als laatste volgt de discussie.

Methodische achtergronden

In dit artikel bespreek ik twee inburgeringsmodellen naar aanleiding van de begrippen burgerschap en inburgering gericht op de vraag “wat maakt iemand tot burger?” Hierbij kijk ik naar de landen Nederland, Frankrijk en Canada, als typische voorbeelden van multiculturalisme vanuit een eigen gedachtegoed. Om na te gaan wat in deze drie landen burgerschap omvat, heb ik het inburgeringsaanbod, achtergronden en visies op inburgering bekeken in de landen.

De keuze voor Nederland is bepaald omdat Nederland als multicultureel land zich lange tijd liet voorstaan op een grote mate van tolerantie, openheid en consensus. Nu is met de uitspraken van onder andere politici als Fortuyn, Verdonk en Wilders de openheid verdwenen. Nederland heeft mensen uit andere landen hierheen gehaald om te werken. Deze mensen krijgen nu nog steeds en wellicht nu meer te maken met intolerantie en discriminatie. Nederland is niet meer open maar vol, wordt tegenwoordig gezegd. Immigratie- en inburgeringsregels worden telkens aangescherpt.

De keuze voor Frankrijk is gemaakt omdat het een centralistisch land is, waar de nationale overheid bepaalt wat in het belang van het land is. Assimilatie heeft tot halverwege de jaren negentig voorop gestaan in het beleid om nieuwkomers op te nemen in de samenleving. Daarna was er een stap naar integratie maar vanaf 2000 staat assimilatie weer centraal (Zappi, 2003). De Franse waarden van vrijheid, gelijkheid en broederschap zijn van belang. Echter, invulling geven aan de

concrete praktijk ervan is lastig in de veranderende samenleving bijvoorbeeld in de combinatie van vrijheid van religie en het verbieden van hoofddoekjes.

Canada is gekozen vanwege het lang bestaande immigratiebeleid, waarbij integratie van verschillende bevolkingsgroepen voorop staat. Canada is een *immigrantenland*, dat wil zeggen gekoloniseerd en staatkundig gevormd door immigranten. Canada wordt echter steeds meer een *immigratieland*, dat willen zeggen dat de groep migranten groeit en diverser wordt waarbij naast de gewenste arbeidsmigratie andersoortige vluchtelingenmigratie op gang is gekomen (Weil, 2001). Canada wordt regelmatig als voorbeeld gebruikt door vele landen als het gaat om immigratie- en inburgeringsbeleid.

Aanleiding van het onderzoek zijn de veranderingen in het Nederlandse inburgerings- en immigratiebeleid en de ontstane discussies op het gebied van burgerschap en inburgering. Het maatschappelijk debat over de multiculturele samenleving en bijbehorend immigratie-, inburgerings- en integratiebeleid is volop gaande. De begrippen en inhouden daarvan staan ter discussie evenals de uitwerking en praktijk in het dagelijks leven. Het beleid in Nederland wordt steeds restrictiever en regelmatig belichten de media een uitzetting of aanscherping van de regels. Als er uitzonderingen worden gemaakt, bijvoorbeeld een generaal pardon, dan overspoelen alle niet-burgers zoals de mensen die illegaal genoemd worden, die geen permanente verblijfsvergunning hebben of die vluchteling of asielzoeker heten, de dienst die het generaal pardon gaat uitvoeren. Onlangs bijvoorbeeld heeft een opvallend grote groep Chinezen asiel aangevraagd in Nederland, omdat een gerucht rondging dat een verblijfsvergunning zou worden uitgegeven. De groep was zo groot dat de bestaande opvangcapaciteit onvoldoende was en een bungalowpark als tijdelijk opvangcentrum werd gebruikt. Ook Chinezen die goed Nederlands spraken, meldden zich. De verbazing hierover was groot, want deze mensen woonden blijkbaar al lang in Nederland, omdat ze de taal al goed beheersten. De vraag hierbij is in hoeverre deze Chinezen al ingeburgerd zijn. Zij hebben blijkbaar geen verblijfsvergunning maar spreken wel de taal en weten zich wegwijs te maken in de Nederlandse samenleving door zich te melden bij de goede instantie. Hun inburgering in de samenleving is wellicht voldoende, maar zij missen een belangrijk document waardoor ze toch geen burger zijn.

Het onderzoek is een vergelijkend onderzoek waarbij een beschrijving en analyse van de praktijken in de drie verschillende landen de basis is van de vergelijkende analyse. Eén doel van het onderzoek is een vergelijking maken tussen de drie landen om overeenkomsten en verschillen te beschrijven aan de hand van kenmerkende aspecten van inburgering. Het andere doel is het ontwikkelen van inburgeringsmodellen.

Dit artikel is gebaseerd op deskresearch waarvoor ik literatuur, onderzoeksrapporten en beleidsdocumenten over de drie verschillende landen heb bestudeerd naast richtlijnen, strategieën en voorbereidingsmateriaal en proeftesten voor inburgeringscursussen en websites van overheden, van uitvoeringsinstanties en maatschappelijke organisaties op het gebied van migratie, immigratie, integratie en inburgering. Ik kijk naar beleid dat vanaf ongeveer 1960 ontwikkeld en gespecificeerd werd, toen de veranderingen in de samenlevingen door migratie in een sneller tempo gingen dan de jaren daarvoor en toen de impact merkbaarder werd in de landen. Onderwerpen van onderzoek zijn geweest; de geschiedenis van en huidig immigratie-, integratie- en inburgeringsbeleid;

migratieachtergronden; visies, doelen en voorwaarden van de verschillende landen wat betreft immigratie, migratie, integratie en inburgering; verantwoordelijkheden, rechten en plichten; de huidige vorm, inhoud en werkwijze van inburgering en integratie; het eindresultaat van inburgering en integratie.

In de analyse richtte ik me op verschillen en overeenkomsten tussen de inburgeringspraktijken. Hierbij is gelet op de inhoud, vorm en procedure van het aanbod. Ook keek ik naar insluitende en uitsluitende aspecten, namelijk voor wie is het inburgeringsaanbod bedoeld en op welke manier kan er gebruik van worden. Daarnaast bekeek ik de collectieve en individuele aspecten in de praktijken, namelijk wie zijn de betrokkenen, wie doet wat in de invulling en uitvoering van het aanbod. Verder waren visies op integratie en immigratie onderdeel van de analyse. Ook lette ik op de verwachtingen naar en verantwoordelijkheden voor betrokkenen, namelijk wat van de betrokkenen gevraagd wordt en met welke redenen. Als laatste richtte ik me op procesmatig en doelmatig denken, dat wil zeggen in hoeverre richten de inburgeringspraktijken zich op het ontwikkelingsproces naar burgerschap of op een einddoel.

Theoretische invalshoek

Ieder mens heeft meerdere identiteiten en maakt deel uit van verschillende groepen in de samenleving. Iemands identiteit is meervoudig, veranderlijk en contextafhankelijk. Identiteiten van mensen zijn gevormd door sociale interacties die contextgebonden zijn, afhankelijk van situatie en doel van de interactie, en gevormd op basis van kenmerken als leeftijd, etniciteit, gender (Dominelli, 2006 p. 82). Tot deze kenmerken behoort burgerschap ook. Het bezit van een paspoort maakt iemand tot burger van een land. Alle burgers zijn voor de wet gelijk aan elkaar. Verschillen in opvattingen en herkomsten doen, als het gaat om het paspoort, niet ter zake (Reverda, 2007). Waarom zijn er echter inburgeringcursussen en is er integratiebeleid, als een paspoort bepaalt of iemand erbij hoort? Omdat 'erbij horen' niet slechts een kwestie is van een formeel document bezitten. Het bezit van twee paspoorten en dus horen bij twee verschillende staten schijnt problemen op te leveren wat betreft loyaliteit, horen we in de discussie over dubbele nationaliteit. Juist die verschillen in opvattingen en herkomsten zijn blijkbaar wel van belang. Burgerschap is dus niet alleen afhankelijk van het bezit van een paspoort en houdt niet alleen de formele definitie in waarbij elke burger gelijke rechten en plichten kent. Burgerschap verschuift van formeel naar moreel burgerschap. Vandaar dat er inburgeringcursussen bestaan om ook die andere aspecten naast het formeel burgerschap te expliciteren. De drie aspecten van burgerschap zijn het juridische, het gevoels- en het handelingsaspect. Deze komen hierna aan bod.

Juridisch aspect

Veel landen nemen niet het wonen in het land als criterium voor burgerschap, maar geboorte in het land. Dit heet *ius soli*, het recht van (geboorte)grond. Daar tegenover staat *ius sanguinis*, het recht van het bloed. Hierbij is iemand in bezit van het burgerschap wanneer ten minste een van de ouders de nationaliteit van het land bezit. Er zijn verschillende trajecten die leiden tot formeel burgerschap, waarvan naturalisatie het traject is dat gekoppeld is aan inburgeringspraktijken. Inburgering vanuit

juridisch perspectief eindigt met naturalisatie tot burger. Een Nederlands burger bijvoorbeeld bezit de Nederlandse nationaliteit. Het paspoort is de grensmarkering. Landsgrenzen bepalen het territorium van de Nederlandse staat, terwijl nationaliteit de grenzen van de bevolking bepaalt (Weil, 2001). Woont iemand echter binnen de grenzen van een land, dan wil dat niet zeggen dat die persoon er volledig bij hoort. Iemand hoort er pas officieel bij wanneer deze ook de tot de natie behoort en dus binnen de bevolkingsgrenzen valt en dus de nationaliteit van dat land bezit. Het begrip 'natie' is ontkoppeld van 'staat' waardoor ook iemands (culturele) identiteit ontkoppeld is van het (staats)burgerschap. "Zo kan één staat verschillende culturen herbergen, maar zo kunnen binnen één staat ook verschillende burgerschappen bestaan" (Reverda, 2007 p.3). Nederlander zijn betekent niet slechts in Nederland wonen en de Nederlandse nationaliteit bezitten. Het kan de betekenis hebben van in Nederland wonen, maar de Franse nationaliteit bezitten. Het kan ook betekenen dat je de Nederlandse nationaliteit bezit, maar in Canada woont.

Gevoelsaspect

Naast het juridisch politieke aspect, is een tweede aspect van burgerschap het gevoelsaspect. Peeters-Bijlsma (2006) gebruikt in haar onderzoek onder Duitse immigranten in Nederland het begrip 'nationale identiteit'. Hiermee bedoelt ze "de door immigranten subjectief ervaren nationale identiteit. Dit kan iets anders zijn dan de formele nationaliteit op basis van een paspoort" (Peeters-Bijlsma, 2006). Mensen kunnen zich echter al eerder ingeburgerd voelen in een land, zonder een paspoort te bezitten, of met paspoort nog niet ingeburgerd zijn. Peeters-Bijlsma maakt een onderscheid tussen de formele nationaliteit waarbij een persoon in bezit is van een paspoort en een nationale identiteit waarmee ze bedoelt de mate waarin iemand zich als Duits, Nederlands of Europees identificeert. Deze 'nationale identiteit' is dan het geheel van de andere aspecten naast het juridische aspect. Meurs en Broeders (2002) zeggen dat "een zekere mate waarin men zich Nederlander voelt en met Nederland identificeert zeer wel samengaat met een identificering met de eigen groepering." Iemand kan zich dus tegelijk als Nederlands en Frans zien. Dit is de affectieve kant van burgerschap, namelijk dat iemand zich bij een volk, land of staat voelt en vindt behoren. Identificering met een nationale identiteit is daarmee een onderdeel van burgerschap.

Handelingsaspect

Burgerschap wordt door velen ook op een andere manier omschreven dan als de mate waarin iemand zich als Nederlands (of Frans of Canadees) identificeert. Het gaat daarbij niet om ervaring of gevoel, maar om participatie, bijdrage en activiteiten. Zo omvat burgerschap rechten, plichten en vrijwillige activiteiten (Kocken, Lammers, Koningsveld, Van Hartog, De Zeeuw & Spalburg, n.d.). Marshall (in Reverda, 2004 p. 45) spreekt over het systeem van burger-, politieke en sociale rechten als basis van burgerschap dat in balans wordt gehouden door de plichten van burgers tegenover de overheid. Vrijwillige activiteiten, normen en waarden zoals verantwoordelijkheid, mondigheid, zich bekommeren om de leefomgeving en streven naar een gelijkwaardige positie, zijn geen plichten voor een burger maar wel belangrijk bij de invulling van burgerschap (Kocken et al. n.d.). De vrijwillige activiteiten zijn dus niet verplicht maar zijn ook niet voor iedereen weggelegd. Niet iedereen is namelijk even sociaal

en cognitief vaardig en heeft voldoende financiële middelen. Van den Brink en De Ruijter (2003) beschrijven verschillen in actief burgerschap die ontstaan door het vermogen en de bereidheid om zich in te zetten voor de publieke zaak, in het schaalniveau waarop mensen contacten met medeburgers hebben en tussen domeinen waarin burgers activiteiten (kunnen) ontwikkelen en. Deze domeinen van burgerschap impliceren actieve burgers die bewust bezig zijn met het gemeenschappelijk leven en hun eigen rol en positie daarin (Van den Brink en De Ruijter, 2003 p. 16). De domeinen kennen een oplopende mate van actieve en bewuste participatie, waarbij zich aan de regels van de rechtstaat houden onderaan staat en bewust invloed uitoefenen op de publieke zaak bovenaan.

Burgeridentiteit

Burgerschap kunnen we breed zien als burgeridentiteit. Naast het wettelijke, juridische, politieke aspect, omvat burgerschap namelijk ook een nationale-identiteitsgevoel en impliceert het actieve en bewuste deelname aan het economische, politieke en sociaal-culturele gemeenschapsleven. Het gaat hier om individuele verantwoordelijkheid, om collectieve verantwoordelijkheid en om de relatie tussen individu en groep. De groep kan een samenleving, overheid of instelling zijn, een formele of informele groep. Activiteiten, invloed en inzet hierin zijn uitdrukkingen van burgerschap. Zij kunnen de ervaring van een nationale identiteit vergroten en dragen dan bij tot het gevoel van horen bij de groep. Het kan echter ook andersom, dat een nationale-identiteitsgevoel de inzet en participatie in activiteiten stimuleert.

Het juridische aspect houdt de regels en wetgeving over burgerschap in, zoals naturalisatieprocedures. Het handelingsaspect van burgeridentiteit gaat om de activiteiten van burgers, zowel de vrijwillige activiteiten als de verplichte activiteiten waarvan verwacht wordt dat burgers die uitvoeren. Dit is de bewuste bijdrage en deelname aan het economische, politieke en sociaal-culturele gemeenschapsleven. Hierbij geven burgers publiek uiting aan collectief aanvaarde normen en waarden van de maatschappij. Het gevoelsaspect heeft te maken met het gevoel en besef van bij de gemeenschap horen, zich identificeren met de nationale identiteit, met het culturele en sociale gemeenschapsleven. Hierbij zijn het de individuele waarden die de boventoon voeren. Het gaat om persoonlijke ervaringen en gedachten.

Inburgeringsmodellen

In dit deel geef ik de twee inburgeringsmodellen weer zoals die naar voren zijn gekomen uit de analyse van de inburgeringspraktijken van Nederland, Frankrijk en Canada. Er zijn twee inburgeringsmodellen in de inburgeringspraktijken terug te vinden, waarbij het ene model vooral leidt tot een cognitief doel en het andere tot een affectief doel. Deze modellen zijn het samenlevingsgeoriënteerde inburgeringsmodel en het individugeoriënteerde inburgeringsmodel. Inburgeringspraktijken beogen een burgeridentiteit te creëren, die bestaat uit de hiervoor aangegeven juridische, handelings- en gevoelsaspecten.

Om een burgeridentiteit te creëren, hebben inburgeringspraktijken een cognitief doel en een affectief doel. Het cognitieve doel is gericht op het kunnen voldoen aan de plichten en verwachtingen

om zelfstandig, mondig, actief en betrokken burger te zijn. Dit betekent deelname aan het sociaal-economische, sociaal-culturele en politieke gemeenschapsleven waarbij burgers hun zelfstandigheid, mondigheid en betrokkenheid in deze gebieden tonen. Bij inburgeringspraktijken valt te denken aan taaltrainingen, cursussen voor specifieke beroepsgroepen gericht op de beroepscontext of begeleiding bij zoeken naar werk. Nadruk in de samenleving ligt op arbeid, scholing en communicatie met anderen.

Het affectieve doel is gericht op het kunnen voldoen aan de verwachtingen en plichten om normen, waarden en identificering met de gemeenschap uit te dragen. Voorbeelden hiervan zijn ceremoniële bijeenkomsten of burgerschapstrainingen die de nadruk leggen op uitingen van nationale waarden en normen en op verantwoordelijkheid naar de groep en zichzelf. Mensen tonen hun persoonlijke identificering en verbondenheid met de samenleving.

Samenlevingsgeoriënteerd model

Het samenlevingsgeoriënteerde model legt de nadruk op de cognitieve kant van de inburgeringspraktijken, op het handelingsaspect van burgeridentiteit en op publieke uiting van normen en waarden in deze gebieden. Hierbij gaat het om wat de gemeenschap nodig heeft, wie daar het beste aan kan bijdragen en hoe dat het beste kan. Een voorbeeld hiervan is een puntensysteem waarbij de meeste punten worden toegekend aan bepaalde ervaring of kennis die het meest oplevert voor de samenleving.

Dit model kenmerkt zich door doelgerichtheid, namelijk het aantonen van ervaring, kennis en kunde door bijvoorbeeld toetsing. Na het volgen van een taaltraining volgt een toets waarin de persoon aantoont dat deze de taal kan verstaan, spreken en schrijven. Het doel is in dit model datgene wat de samenleving nodig heeft of datgene wat voor een individu bepaald wordt dat nodig is om in de samenleving te kunnen participeren. De criteria van een toets worden bepaald door de personen, instanties en instellingen die de toets maken. Andere voorbeelden zijn een verplichting om cursussen of trainingen te volgen of een behaalde toets, anders stagneert het inburgeringsproces. Er zijn sancties of consequenties als je niet aan de gestelde eisen voldoet. Insluiting in de samenleving geschiedt op basis van type van migratie en daarbij op cognitie en competentie. Gekeken wordt naar of iemand erbij kan en mag horen. Kennis die belangrijk is kenmerkt zich onder andere door nationale historische, geografische en staatkundige thema's. Een voorbeeld is een samenlevingstraining waarin deze thema's aan bod komen. Individuen dienen de wens om bij de samenleving te horen publiek te maken, direct bij aankomst en start van de inburgering ofwel aan het eind van de inburgering wanneer het doel bereikt is. Voorbeelden zijn het afleggen van een openbare eed of het tekenen van een contract of een burgerschapsceremonie met anderen die in dezelfde situatie verkeren. Verantwoordelijkheden van inburgering liggen niet slechts bij het individu dat inburgert, maar ook bij de samenleving. Deze verantwoordelijkheden van de samenleving zijn geformaliseerd in instellingen en organisaties die inburgeringspraktijken opzetten en uitvoeren. Het gaat om het kunnen omgaan met bestaande normen en waarden in de samenleving.

Individuegeoriënteerd inburgeringsmodel

Het individuegeoriënteerde model legt de nadruk op de affectieve kant van de inburgeringspraktijken, op het gevoelsaspect van burgeridentiteit en op het privaat uitdrukken van waarden en normen van de samenleving. Persoonlijke en emotionele identificering met nationale gewoonten, normen en waarden zijn van belang. Hierbij gaat het om wat het individu nodig heeft om in de gemeenschap te kunnen participeren. Individuele wensen faciliteren gebeurt bijvoorbeeld door een begeleidend maatje dat hulp biedt en wegwijs maakt in de woonplaats, naar instellingen en instanties. Er zijn mogelijkheden om een cursus te volgen, maar geen verplichtingen hiertoe.

Procesgerichtheid typeert dit model. Het gaat hierbij om het leerproces van het individu en de weg naar het doel. Het doel kan ook het volgen van een training zijn maar bijvoorbeeld uit een gesprek of intake-assessment met sociaal werker blijkt welke training of cursus gevolgd kan worden en op welk niveau. Feedback tijdens een training of na een assessment helpt om te weten waar iemand zich nog in moet ontwikkelen. Ook zijn er oefenpakketten beschikbaar zodat mensen zelf thuis kunnen leren en oefenen. Bij inclusie in de samenleving zijn motieven van migratie belangrijk. Dat iemand erbij wil horen, staat voorop. De wens om bij een gemeenschap te horen blijft privaat. Iemand kan een training volgen zonder daar examen voor te moeten doen. Insluiting vindt plaats op basis van affectie. Dit is het sociaal-culturele en normatieve aspect waarbij interpersoonlijk contact en communicatie op microniveau belangrijk is. In trainingen oefenen mensen praktijksituaties die voor hen cruciaal zijn om in de gemeenschap te kunnen leven. Verantwoordelijkheden voor inburgering liggen bij het individu dat inburgert en de individuen rondom deze persoon. Voor burgers is het duidelijk hoe zij aankomende burgers kunnen begeleiden en ondersteunen in hun leerproces en deelnameproces. Dit is een wederzijds proces van aanpassing, verandering en balanceren. Het gaat om leren omgaan met verschillen die ontstaan door de komst van 'nieuwe' burgers en door het blijven van 'oude' burgers.

Verbinding van de twee inburgeringsmodellen en de drie aspecten van burgeridentiteit

In dit deel plaats ik de Nederlandse, Franse en Canadese inburgeringspraktijken binnen de twee inburgeringsmodellen. Daarbij maak ik onderscheid in de drie aspecten van burgeridentiteit. Ik geef aan in hoeverre deze terug te zien zijn in deze modellen. Dit doe ik door naast de aspecten typerende voorbeelden te leggen uit de inburgeringspraktijken binnen de Nederlandse, Franse of Canadese context.

De modellen zijn gedestilleerd uit de huidige praktijken en het huidige beleid in de drie landen. Het zijn uitkomsten van politiek debat en ontwikkelingen in verschillende landen. De twee modellen heb ik verscherpt in hun dichotomie waardoor niet alle inburgeringspraktijken van alle drie de landen passen in een van de modellen. De modellen staan aan twee uiterste kanten van een praktijk die diffuus is en veranderlijk. We zien nu in Nederland en Frankrijk gebeuren dat hoe harder en scherper de toon van het politieke debat wordt, des te meer een samenleving inburgering gaat inrichten naar het samenlevingsgeoriënteerde model en des te minder ruimte individuen en de diversiteit aan opvattingen krijgen.

Samenlevingsgeoriënteerd model en juridisch aspect

Een kenmerk van het samenlevingsgeoriënteerde model is dat een cognitief doel voorop staat. Mensen moeten aantonen dat ze ervaring, kennis en kunde hebben, die nodig is voor het land om een bijdrage te leveren aan het sociaal-economische leven. Een selectief immigratiebeleid is een voorbeeld van een cognitief doel om juridisch burgerschap te bereiken.

Canada werkt al jaren met categorieën van gewenste immigranten en een puntensysteem, waarbij benodigde kennis en kunde een hoger puntenaantal oplevert en daardoor een grotere acceptatiekans. De punten worden toebedeeld op basis van opleiding, werkervaring, talenkennis in Engels en Frans, leeftijd, of iemand al werk heeft in Canada en het aanpassingsvermogen. In Canada is het zo dat je pas het land in mag, als je geaccepteerd bent op basis van punten die afhankelijk zijn van je immigratiecategorie. De immigratiecategorieën onder welke je een permanente verblijfsvergunning kan aanvragen zijn die van *skilled worker*, *business class immigrant*, *entrepreneur*, *self employed* en *investor*, als immigrant voor gezinshereniging (van buiten het land) en als echtgenoot of partner (van binnen het land) (Ray, 2005).

Het immigratiebeleid van Nederland en Frankrijk is steeds selectiever en restrictiever geworden, waarbij nu ook duidelijker aangegeven wordt wie met welke kennis en vaardigheden gewenste migranten zijn. Nederland is een puntensysteem aan het ontwikkelen, dat Canada al heeft. Migrant naar Nederland kunnen een verblijfsvergunning aanvragen onder de volgende categorieën: uitwisseling en tijdelijke arbeid; studie en reguliere arbeid; kennis en hoogwaardige arbeid; familie en gezin; en om humanitaire redenen (Tweede Kamer der Staten-Generaal, 2006-2007). Nederland heeft bovendien een inburgeringsplicht ingesteld, ook voor migranten die willen komen, maar nog in het buitenland zijn. Een deel van het inburgeringsexamen moet in het buitenland afgelegd worden. Een behaalde toets is een van de voorwaarden voor entree in Nederland, naast de categorieën van het puntensysteem. Taal is in Nederland een belangrijke voorwaarde voor inburgering, maar geen bepalend criterium om het land in te mogen. Wel is een taal cursus onderdeel van het inburgeringstraject als iemand eenmaal in Nederland is. Een immigrant moet de Nederlandse taal kunnen spreken en dit kunnen aantonen met een behaalde taaltoets of met een eerder behaald taal diploma.

Frankrijk kent ook een systeem van selectieve immigratie. Sinds begin dit jaar richt het immigratiebeleid zich met nadruk op *high-skilled migration*, gaat het illegale immigratie verder tegen en beperkt het immigratie door familiehereniging (Murphy, 2006). Ook een Frans puntensysteem is in ontwikkeling. Frankrijk vindt het Frans kunnen spreken van cruciaal belang, en richt daar een taal-assessment op om te bekijken welke training mensen nodig hebben, op welk niveau en voor hoeveel uur. Ook hier wordt dus voor een individu bepaald wat dit individu nodig heeft om in Frankrijk te kunnen functioneren wat betreft taal. Als uit het taal-assessment blijkt dat een taal cursus nodig is, dan is deze training verplicht.

Samenlevingsgeoriënteerd model en handelingsaspect

Het handelingsaspect van het samenlevingsgeoriënteerde model heeft te maken met het aantonen van kennis en competenties door inhoud, toetsing en verplichtingen omtrent inburgeringspraktijken.

Een actieve bijdrage aan de samenleving wordt in dit model gerelateerd aan het volgen van een inburgeringscursus of taaltraining. Een dergelijke cursus bereidt mensen voor op deelname aan het sociaal-economische, politieke leven in het land. De inburgeringscursussen in de drie landen hebben inhoud als geschiedenis, staatsbestuur, economie, rechtssysteem, geografie, normen en waarden. Een taaltraining heeft als inhoud het verstaan, spreken en in mindere mate lezen en schrijven van de landsta(a)l(en). Doel van deze trainingen en cursussen is dat mensen door een betaalde baan, vrijwilligerswerk of op een andere manier zelfstandig kunnen participeren in de samenleving. In Nederland en Canada zijn de taaltrainingen en samenlevingscursussen niet verplicht. Beide landen kennen een inburgeringstoets. De toets is in beide landen wel verplicht. Een behaalde toets is een voorwaarde om aan het naturalisatieproces te kunnen beginnen.

In Nederland bestaat het inburgeringsexamen uit een centraal deel en een decentraal deel. Het centrale deel is het enige deel dat mensen in het buitenland ook moeten maken. Het decentrale deel van het inburgeringsexamen omvat een portfolio en praktijktoetsen. Dit maakt iedereen in Nederland. In het portfolio verzamelt het individu bewijzen van cruciale praktijksituaties. Dit zijn situaties die in het dagelijks leven of tijdens het werk kunnen voorkomen. Deze bewijzen moet de persoon kunnen verdedigen met uitleg en verklaringen. Het centrale deel bestaat uit een digitale praktijktoets, een examen in kennis van de Nederlandse samenleving en een toets gesproken Nederlands. Bij de digitale praktijktoets worden vragen gesteld over praktijksituaties die de examenkandidaat via de computer dient te beantwoorden. Het examen voor gesproken kennis van de Nederlandse taal omvat alleen toetsing op mondelinge vaardigheden, dus luisteren en spreken. Dit gaat om woorden en basiszinnen begrijpen en spreken op het gebied van de directe, persoonlijke levenssfeer en de dagelijkse levensbehoeften. Het onderdeel kennis van de Nederlandse samenleving bestaat uit vragen over de film 'Naar Nederland', die kandidaten van tevoren kunnen bekijken. De vragen hebben betrekking op onderwerpen als geografie en wonen; geschiedenis; staatsbestel, democratie; opvoeding; onderwijs; gezondheidszorg; werk en inkomen. (Postbus 51, n.d. a)

In Canada vraagt de aankomend burger burgerschap aan, waarna deze de toets moet maken. De toets bevat vragen als de geschiedenis en symbolen van Canada; de inheemse bevolking; geografie van land, staten en streken; economie; de regeringsniveaus; verkiezingen; het rechtssysteem; en over burgerrechten en -plichten. De toets is in principe schriftelijk en is opgedeeld in vragen over Canada en de eigen regio. (CIC, 2007) Het examen markeert de afsluiting van het inburgeringsproces. Als de rechter vervolgens burgerschap toekent, onder andere op basis van een behaalde toets, wordt de aankomende burger uitgenodigd voor de naturalisatieceremonie waarin hij/zij officieel burger wordt. Canada koppelt de toets direct aan burgerschap. In Nederland is het behalen van de toets geen garantie van burgerschap, maar een stap verder in het inburgeringsproces. De aankomende burger mag daarmee burgerschap aanvragen.

Frankrijk kent geen toetsing, maar wel een assessment. Een sociaal werker geeft na een taal- of sociaal-maatschappelijk assessment aan dat training in taal of sociaal-maatschappelijke aspecten nodig is. Het assessment is verplicht en het assessmentresultaat kan wijzen op een noodzaak om een cursus te volgen. De cursus die verplicht is, is de inburgeringscursus tijdens de inburgeringsdag waarbij ook het contract getekend wordt (ANAEM, 2007). Het contract is in Frankrijk het beginpunt van

inburgering. Aankomende burgers dienen aan te geven met dit contract dat ze graag burger willen worden en de Franse normen en waarden te zullen respecteren en accepteren.

Samenlevingsgeoriënteerd model en gevoelsaspect

In het samenlevingsgeoriënteerde model is de wens om deel te nemen aan de gemeenschap van groot belang. Deze wens moet iemand tonen aan de gemeenschap, want hiermee geeft de persoon aan dat deze de waarden, normen en gebruiken van de samenleving accepteert. De wens heeft iemand ook al kunnen uiten door training te volgen en toetsen te maken, want om te participeren in de samenleving is kennis daarvan verondersteld. Het individu heeft bijvoorbeeld een verantwoordelijkheid naar de samenleving om zich de taal eigen te maken, want taal is een belangrijke voorwaarde om te kunnen participeren en om banden met mensen aan te kunnen gaan.

Frankrijk is een goed voorbeeld van het openbaar maken van de wens om erbij te horen. Inburgering gaat over de wens om Frans burger te worden. Een immigrant die dat aspireert moet deze wens kunnen aantonen. Het begint met het contract. Aantonen van bezit van de juiste competenties om burger te kunnen worden, volgt later. Dit doet de immigrant met het tonen van het contract en de certificaten van aanwezigheid bij cursussen. Een immigrant en een vertegenwoordiger van de Franse overheid tekenen beide het contract tijdens een informatiedag, met als doel een beter begrip van het land te krijgen, van de geschiedenis en van de culturele en fundamentele waarden die ermee verbonden zijn, maar ook met als doel deze te respecteren. Door het contract te tekenen kiest een immigrant ervoor om in Frankrijk te willen leven, wat betekent dat deze persoon wil integreren in de Franse samenleving en de fundamentele waarden van de republiek accepteert en respecteert. Kennis van de Franse taal is volgens het contract de eerste stap naar integratie, en werk vinden is een voorbeeld van integratie. (ANAEM, 2005)

In Canada vindt conformering aan de Canadese wetten en plichten plaats door het afleggen van de eed. De eed is het einde van de periode van inburgering en begin van het juridische burgerschap. Deze eed wordt afgelegd op de dag van de naturalisatieceremonie. Hierin zweert de nieuwe burger trouw aan Canada, de koningin van Engeland en het Britse Gemenebest. Ook zweert de nieuwe burger de wetten te gehoorzamen en plichten als burger te vervullen (Department of Justice, n.d.). De burgerschapsceremonie is de afsluiting van het proces om burger te worden, zowel formeel als symbolisch.

Individuegeoriënteerd model en juridisch aspect

Het individugeoriënteerde model kenmerkt zich door individuen die zich willen verbinden aan een nieuwe samenleving. In de drie landen committeren individuen zich op verschillende manieren omdat de landen verschillende procedures en inburgeringspraktijken kennen. Mensen doen moeite om erbij te horen en ondernemen bepaalde stappen om dat te kunnen. In Nederland wordt met het behalen van de toets een stap in het inburgeringsproces afgesloten, maar dat betekent niet automatisch burgerschap. Dat moet iemand zelf nog aanvragen. In Canada moet het individu eerst burgerschap aanvragen, waarna deze een toets moet maken. Het Franse contract is het beginpunt van het

inburgeringsproces. Ook in Frankrijk moet een individu zelf de keuze maken en de stap zetten om burgerschap aan te vragen.

De inburgeringspraktijken staan in dat opzicht los van het juridisch burgerschap omdat dit burgerschap niet automatisch volgt. De praktijken worden er daarentegen wel aan gekoppeld door bepaalde verplichtende voorwaarden zoals een cursus volgen of een toets maken. Belangrijk bij een individugericht model is dat een individu niet verplicht is het burgerschap van het andere land op te geven. Als iemand zelf het oorspronkelijke burgerschap op wil geven, moet dat kunnen. Maar twee nationaliteiten bezitten moet mogelijk zijn zonder verplichtende of beperkende voorwaarden.

Wanneer iemand Canadees burger wordt, hoeft deze persoon van de Canadese regering het oorspronkelijke burgerschap niet op te geven. Een Canadees burger heeft het recht om te stemmen; om zich kandidaat te stellen in verkiezingen; om Canada te verlaten en terug te komen wanneer gewenst. Een burger heeft het recht op onderwijs in Engels of Frans en het recht om een Canadees paspoort aan te vragen. Burgerplichten zijn: gehoorzamen aan Canadese wetten; stemmen bij verkiezingen; de rechten en vrijheid van anderen respecteren; zorgdragen voor Canada's erfgoed; en anderen in de gemeenschap helpen. (CIC, 2006)

Om Frans burger te worden, is het niet nodig de oorspronkelijke nationaliteit op te geven. Bij de Franse nationaliteit hoort stemrecht, kiesrecht en recht om in openbare ambten te werken. In het contract staat specifiek uitgewerkt wat Frans burgerschap inhoudt. Frankrijk noemt zich in het contract een onscheidbare, seculiere en democratische republiek. Verder geeft het contract aan dat de declaratie van rechten van mensen en burgers bepaalt dat alle mensen vrij en gelijk geboren zijn, ongeacht hun origine, hun status of hun rijkdom. Vrijheid wordt beschreven als vrijheid van geloof, waarbij geloof een privé-aangelegenheid is. Gelijkheid wordt geformuleerd als gelijkheid tussen man en vrouw, die een fundamenteel principe is van de Franse samenleving, waarbij mannen en vrouwen dezelfde rechten en plichten hebben. (ANAEM, 2007)

Bij naturalisatie tot Nederlander moet iemand wel de huidige nationaliteit opgeven, tenzij het land van herkomst dit niet toestaat, tenzij de persoon getrouwd is met een Nederlands burger of tenzij de persoon erkend vluchteling is. Al dan niet opgeven van oorspronkelijk burgerschap wordt in Nederland gezien als een loyaliteitskwestie, wat wijst op een emotionele waarde van burgerschap en betrokkenheid bij een groep mensen uit een andere samenleving. Persoonlijke emotionele banden met andere landen mogen in Nederland niet tot uitdrukking komen in het bezit van burgerschap van die landen. (IND, n.d.)

Individugeoriënteerd model en handelingsaspect

In het individugeoriënteerde model ligt de nadruk op wat het individu nodig heeft. Individuen kunnen zich in hun leerproces richten op dat wat zij belangrijk achten om verder te ontwikkelen. Eigen verwachtingen en verantwoordelijkheden geven vorm aan de individuele ontwikkeling in trainingen, cursussen of andere leerpraktijken. Naast gerichtheid op het individu is een gevarieerd en vrijblijvend aanbod aan trainingen, cursussen en andere vormen van informatieverstrekking kenmerkend voor een individugericht model. Hier kan het individu een keuze uit maken die aansluit bij de eigen wensen en behoeften. Een volwassene met een hoge opleiding en jarenlange ervaring in een goede baan in het

land van herkomst heeft andere behoeften in een inburgeringstraject dan een jongere zonder werkervaring die geen opleiding heeft afgerond. Oefenen van praktijksituaties is ook een voorbeeld waarin iemand kan werken aan omgaan met situaties die in diens dagelijks leven voorkomen. Juist datgene waar iemand ondersteuning en versterking in nodig heeft, wordt zo geoefend.

Zelfstudiemateriaal dat beschikbaar is, helpt mensen om zelfstandig te oefenen voor de toets. Een assessment om te bepalen waar iemand staat in het leerproces zorgt eveneens voor een diverser aanbod. Het is niet nodig om dit toetsend en bepalend te laten zijn, als voorwaarde om wel of niet verder te kunnen in het ontwikkelingsproces. Het assessment moet juist formatief zijn, gericht op feedback en informatie om verder te leren.

De individugerichte praktijken zijn het meest omvangrijk en divers in Canada. Canada heeft een goed voorbeeld van inspringen op de wensen en behoeften van een individu met het *Host* programma. Canada geeft individuen die al burger zijn door het *Host* programma de mogelijkheid als individu actief te worden in het integratieproces. Iemand die nog geen burger is, krijgt een burger als gastheer/vrouw of maatje (de *host*) om wegwijs te geraken in de samenleving. Het gaat er daarbij om de omgeving te leren kennen, om te weten welke instellingen en organisaties wat doen maar ook om mensen te leren kennen en gesprekken te voeren. Hierbij kun je denken aan hulp bij kinderen aanmelden op school, openbaar vervoer gebruiken, uitzoeken welke vrije tijdsbesteding in de buurt te vinden is en Engels of Frans oefenen in gesprekken. (CIC, 2006) De inburgeraar kan vragen stellen en onderwerpen bespreken die van persoonlijk belang zijn. Ook bespreekt de *host* zaken die deze als belangrijk ziet voor de inburgeraar. Hierbij is de interpersoonlijke sociale ondersteuning in het dagelijks leven in een maatschappij cruciaal. Dit laatste is een inburgeringspraktijk die Nederland ook aan het vormgeven is, maar die nog niet in algemeen gebruik is.

Canada biedt naast het *Host* programma twee taalprogramma's en een inburgeringsprogramma. Eén taalprogramma verzorgt taaltrainingen voor volwassen nieuwkomers op een basaal niveau. Het andere verzorgt taaltraining op een hoger niveau en ook in vakjargon, zodat meer mensen werk kunnen vinden dat bij hun kennis en ervaring past. Verder zijn er mogelijkheden voor mentorschap of om stage te lopen. Het inburgeringsprogramma geeft subsidie aan organisaties die nieuwkomers helpen met zich vestigen in het land, verwijst nieuwkomers door naar deze organisaties die economische, sociale, gezondheids-, en onderwijsdiensten verzorgen, maar verzorgt zelf ook diensten voor nieuwkomers. Diensten zijn onder andere het opvangen bij aankomst op het vliegveld, het aanreiken van een *Welcome to Canada* informatiepakket en hulp bij vele aspecten van het dagelijks leven, zoals boodschappen doen, bankzaken regelen, huishouden doen, werk zoeken, advies over specifieke problemen die direct aan te pakken zijn, een vertaalservice en tolken. Ook kunnen individuen zelfstudiemateriaal gebruiken om zich voor te bereiden op de toets. (CIC, 2006)

In Nederland zijn de inburgeringspraktijken veelal taaltrainingen, die mensen op het juiste niveau van de toets brengen of hoger. Ook kunnen mensen bij burgerschapstrainingen les krijgen om zich te bekwamen in bepaalde kennis en vaardigheden in maatschappelijke, sociale, economische en juridische situaties waar ze mee te maken kunnen krijgen in hun dagelijks leven. Dit gaat zowel om sociale vaardigheden als om oriëntatie op scholing, beroep en werk. Mensen worden dan getraind in cruciale praktijksituaties, zoals omgaan met instanties, verzekeringen afsluiten, zaken regelen rondom

huisvesting, solliciteren, communicatie met de school van je kind, contact met de huisarts. Daarnaast is een aantal situaties uitgewerkt en gerelateerd aan de sectoren techniek, handel en zorg zoals gesprekken voeren met klanten of cliënten. (Postbus 51, n.d. a)

Frankrijk biedt, naast de verplichte burgerschapstraining op de dag dat iemand het contract tekent, weinig aan voor individuen om meer kennis en kunde te vergaren. Als iemand de taal spreekt, hoeft deze persoon verder niets te volgen, maar is er verder ook weinig te kiezen.

Individuegeoriënteerd model en gevoelsaspect

Het gevoelsaspect in het individugeoriënteerde model heeft te maken met persoonlijke en emotionele identificering met de samenleving en normen en waarden hierin. Het gevoel van identificering is moeilijk te herkennen bij iemand. Het is niet direct terug te vinden in de inburgeringspraktijken, waardoor het in het individugerichte model zichtbaar wordt in symboliek en ceremonieel en interpersoonlijke contacten. Waar verbondenheid met de samenleving op persoonlijk vlak uit kan spreken, is bijvoorbeeld uit deelname aan informele netwerken. Mensen die zich betrokken voelen zijn over het algemeen in grotere informele netwerken actief en wellicht ook eerder in formele. Dat wil niet zeggen dat mensen die geen netwerk hebben, zich niet identificeren met de samenleving en niet hun eigen waarden inbrengen in de samenleving.

Een burgerschapsceremonie nadert het gevoelsaspect van het individugeoriënteerde model het dichtst, maar geeft vooral uitdrukking aan de nationale waarden en in mindere mate aan persoonlijke waarden. Persoonlijke identificering komt tot uitdrukking in een eigen invulling kunnen geven aan de ceremonie. Daartoe is voor de individuen amper tot geen mogelijkheid in de verschillende praktijken. Waar in het samenlevingsgerichte model in de ceremonie de nadruk ligt op het tonen van acceptatie van de heersende waarden met een eed of contract, gaat het bij het individugerichte model vooral om de ceremoniële waarde en persoonlijke identificering hiermee.

Alle drie de landen kennen een dergelijke naturalisatie- of burgerschapsceremonie. De Nederlandse ceremonie raakt het dichtst aan het individugeoriënteerde model, voornamelijk omdat het in Nederland niet gaat om een eed of belofte. Deze dag is ingevuld met veel symboliek en ritueel, zoals het zingen van het volkslied, traditionele plaatselijke klederdracht en voedsel dat als typisch Nederlands wordt beschouwd. In 2006 is een nationale naturalisatiedag in het leven geroepen. Gemeenten moeten elk jaar naturalisatieceremonies houden en in elk geval één op de nationale naturalisatiedag op 24 augustus, de datum waarop in 1815 de Nederlandse grondwet in werking trad (Postbus 51, n.d. b). De symboliek spreekt hier uit, echter dit is nationaal en niet per se individueel. De gemeente geeft vorm en inhoud aan de dag. Voor nieuwkomers is de naturalisatieceremonie verplicht, als afronding van hun naturalisatie- of optieprocedure. De ceremonie wordt gezien als de bekroning van de integratie. Ze moet verbondenheid met en betrokkenheid bij Nederland en Nederlanderschap uitdrukken. Het is bovendien een bevestiging van de rechten en plichten met betrekking tot het Nederlands staatsburgerschap die de nieuwe burger aanvaardt.

In Canada vinden overal in het land regelmatig naturalisatieceremonies plaats volgens vaste richtlijnen. De kern van de ceremonie is de eed en de ondertekening van het burgerschapscertificaat. Deze publieke uitingen vallen onder het samenlevingsmodel. Wat bij het individugerichte model hoort

is de symboliek van de ceremonie, zoals het zingen van het volkslied, aankleding van de ceremonieruimte met lands-, provinciale en territoriale vlaggen en emblemen. De nieuwe burgers kunnen ook een Canadees vlaggetje cadeau krijgen. Nieuwe burgers mogen de eed zweren bij hun heilige boek of zonder dit boek de gelofte afleggen. De ceremonie is het slot van het inburgeringsproces en het formele begin van inclusie in de gemeenschap, waarbij de nieuwe burger de rechten en plichten van dit nieuwe lidmaatschap aanvaardt. (CIC, 2008)

Franse naturalisatieceremonies vinden sinds vorig jaar plaats, maar nog niet in het hele land. De prefectuur van een departement bepaalt volgens bepaalde richtlijnen hoe de ceremonie eruit zal zien. Ook hier wordt de verbinding met Frankrijk verbeeld in de vlag, het volkslied en een afbeelding van Marianne als symbool voor vrijheid en de republiek. Er wordt gerefereerd aan de rechten en plichten, maar ook aan de geschiedenis van de republiek en de waarden van vrijheid, gelijkheid en broederschap en aan sociale cohesie en samen leven in diversiteit (zie Préfecture de Cantal, 2007).

Discussie

De twee inburgeringsmodellen gaan uit van zelfstandige, actieve, mondige burgers. Inburgering is wat gevoelsaspecten en handelingsaspecten betreft moeilijker te meten dan het juridisch aspect. Bij het handelingsaspect is het onduidelijk wat een actieve bijdrage betekent en wat participatie in de samenleving concreet inhoudt. Bij het gevoelsaspect is het persoonlijke aspect lastig om mee te nemen in het bepalen of iemand ingeburgerd is. Het individugerichte model kijkt naar wat het individu nodig heeft om in de samenleving te kunnen participeren. Het eigen leerproces is ook moeilijk omdat niet alle burgers even mondig en zelfstandig zijn om eigen keuzes te maken en om discipline op te brengen om een vrijblijvende cursus te volgen. De eigen verantwoordelijkheid komt het best tot uitdrukking in een contract of eed, waarin mensen moeten beloven dat ze betrokken zijn en blijven. Hierbij moeten deze mensen ook ondersteund en begeleid worden op verschillende manieren om ze houvast te geven. Divers aanbod qua inhoud en vorm is dan noodzakelijk. Ook is het nodig dat mensen weten waar ze staan en op welk niveau ze zitten. Dat betekent dat de verwachtingen naar mensen ten aanzien van de verschillende burgeridentiteiten duidelijk en concreet moeten zijn. Inburgering hoeft niet per se te betekenen dat mensen het juridisch burgerschap willen bezitten, maar kan ook betekenen dat hun inzet inclusie in samenleving oplevert wat betreft het handelings- en gevoelsaspect. Individueel belang is daarbij wellicht anders dan staatsbelang dat juist wel (of vooral ook) juridische burgers wil.

In de drie landen wordt integratie gezien als een proces dat van twee kanten komt. Uit de inburgeringspraktijken blijkt echter dat de activiteit van één kant dient te komen, waarbij alleen de aanstaande burger de betrokkenheid toont en aangeeft met formele toetsen. Een contract, toets of belofte geldt niet voor andere individuen die al burger zijn. In het samenlevingsmodel wordt de actieve burger niet gehoord in zijn eigen kunnen en acties, omdat deze zich moet voegen naar het aanbod en de structuur die de samenleving aanbiedt, zowel in de inburgeringspraktijken als in de praktijk van het dagelijks leven. Zo wordt de identiteit van burgers meer van bovenop bepaald door de overheid, dan van onderop door de burgers zelf, ook al worden zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid benoemd. 'Nieuwe' burgers bevinden zich lang op de drempel wat betreft inburgering, misschien wel

voor altijd. Voor 'oude' burgers zijn er geen specifieke eisen en criteria in het inburgeringsproces, hoewel een proces dat van twee kanten komt wel impliceert dat beide partijen actief zijn. Voor deze 'oude' burgers is er geen toets of contract om zich te binden aan het accepteren en respecteren van de 'nieuwe' burgers. 'Oude' burgers worden op hun individuele verantwoordelijkheid aangesproken in het inburgeringsproces zonder dat er concrete invulling bestaat over wat die verantwoordelijkheid inhoudt en zonder dat er mogelijkheden gegeven worden om actie te ondernemen binnen de inburgeringspraktijken. In de drie landen lopen daardoor de doelen, processen en neveneffecten in het dagelijks leven door elkaar. Het is niet duidelijk wat voor wie geldt. De doelen zijn alleen helder wanneer het voor personen zowel als groepen, voor zowel 'nieuwkomers in een groep' als de 'bestaande groep', duidelijk is wat de verwachtingen en verantwoordelijkheden zijn. Ook moet helder zijn op welke manieren en wanneer iedereen daar een bijdrage aan kan leveren, bijvoorbeeld door een eed of door een taak voor burgers zoals persoonlijk sociaal-maatschappelijke begeleider worden.

Nu veronderstellen de landen ook dat 'oude' burgers ingeburgerd zijn, maar zeker in handelingsaspecten of gevoelsaspecten van hun burgeridentiteit hoeft dat niet zo te zijn. Niet ingeburgerd zijn op cognitief niveau wordt voor inburgeraars vaak gelijkgesteld met onvoldoende ingeburgerd zijn op affectief niveau. Voor burgers komen er op cognitief niveau oplossingen in bijvoorbeeld uitkeringen, maar voor inburgeraars wordt het culturele en waardenaspect tot de kern van het probleem gemaakt. Inburgeraars dienen een positieve bijdrage te leveren aan de economische en politieke gemeenschap op de manier die door de staat is vastgelegd, waarbij inbreng mogelijk is, maar wel binnen de vaststaande kaders die in inburgeringstrajecten worden uitgelegd en die men dient te accepteren. Niet alleen moet het sociaal-culturele aspect ter discussie worden gesteld in inburgeringspraktijken maar ook het economische en politieke aspect dat nu als vanzelfsprekend wordt verondersteld. In die discussie moeten alle betrokkenen zich kunnen mengen en er vorm aan kunnen geven, dus ook de inburgeraars, in plaats van zoals nu alleen de overheden of instellingen en organisaties. De kern van inburgering omvat dan niet hoe nieuwkomers moeten accepteren hoe het in een samenleving eraan toe gaat, maar wel hoe iedereen in een samenleving moet omgaan met veranderingen en daar betrokken bij blijft zowel op gevoelsniveau als op handelingsgebied.

Referentielijst

Agence nationale de l'accueil des étrangers et des migrations (ANAEM) & Ministère de l'emploi, de la cohésion sociale et du logement (2005). *Livret d'accueil : vivre en France*. Parijs: ANAEM.

Agence nationale de l'accueil des étrangers et des migrations (ANAEM) & Ministère de l'emploi, de la cohésion sociale et du logement (2007). *Contrat d'accueil et d'intégration*. Parijs: ANAEM.

Brink, Van den, G. en D. De Ruijter (2003). *Marginaal of modern? Bestuurlijk advies inzake burgerschap onder migranten in Rotterdam*. Utrecht: Nederlands Instituut voor Zorg en Welzijn.

Citizenship and Immigration Canada (CIC) (2006). *A newcomer's introduction to Canada*. Cat No.: Ci 63-19/2006E. Ottawa: Minister of public works and government services Canada.

Citizenship and Immigration Canada (CIC) (2007). *A look at Canada*. Cat. No.: Ci 51-61/2005E. Ottawa: Minister of public works and government services Canada.

Citizenship and Immigration Canada (CIC) (2008, 30 maart). *The citizenship ceremony*. Geraadpleegd op 25-04-08 op: <http://www.cic.gc.ca/English/citizenship/cit-ceremony.asp#ceremony>

Department of Justice Canada. (n.d.) *Citizenship Act*. R.S., 1985, c. C-29.

Dominelli, L. (2006). Racialised identities: new challenges for social work education. In K. Lyons and S. Lawrence (Red.). *Social work in Europe: educating for change* (pp. 81-101). Birmingham: Venture Press.

Immigratie en Naturalisatiedienst (n.d.) *IND in bedrijf. Nieuws, organisatie en cijfers*. Geraadpleegd op 18-01-2008 op: http://www.ind.nl/nl/inbedrijf/overdeind/veelgestelde vragen/Wet_inburgering_naturalisatie.asp

Kocken, A., Lammers, M., Koningsveld, Van, S., Hartog, Y., Zeeuw, De, M. & I. Spalburg (n.d.). *Het begrip burgerschap: een verkenning*. Geraadpleegd op 10-05-2007 op: <http://www.islamenburgerschap.nl/begrip.html>

Meurs, P. & D. Broeders (2002). Nederland als immigratiesamenleving. *Migrantenstudies*, 18 (4), 64-77.

Minister of Public Works and Government Services Canada (2004, 1 april). *Dual citizenship*. Cat. No.: Ci52-6/2004. Geraadpleegd op 10-05-07 op: http://www.cic.gc.ca/english/resources/publications/dualci_e.asp

Murphy, K. (2006). France's new law: control immigration flows, court the highly skilled. *Backgrounder* No. 2, November 2006, Washington DC: Migration Policy Institute. Geraadpleegd op 28-03-07 op: http://www.migrationpolicy.org/pubs/Backgrounder2_France.php

Peeters-Bijlsma, M. (2006). Grote ramen zonder gordijnen: Nederland door de ogen van Duitse immigranten. *Migrantenstudies*, 22 (2), 69-85.

Postbus 51 (n.d. a). *Hoe ziet het basisexamen inburgering eruit?* Geraadpleegd op 29-02-2008 op: <http://www.postbus51.nl/index.cfm?vid=5EFF9F90-1635-38D4-CF5700A7B9C9C06B&containerid=517415FF-C09F-296A-61FF669427684C44&objectid=6D394E45-1635-38D4-CF4115BE66306FCC&displaymethod=displaydefaultintro>

Postbus 51 (n.d. b). *Wat is naturalisatie en wat is de nationale naturalisatiedag?* Geraadpleegd op 29-02-2008 op: <http://www.postbus51.nl/index.cfm?vid=AB7E1CC7-C295-519D-1B570EB1844F4984&containerid=517415FF-C09F-296A-61FF669427684C44&objectid=BD03EE2E-D8C8-D649-7952F2957D1FFC77&displaymethod=displaydefaultintro>

Ray, B. (2005). Canada: policy changes and integration challenges in an increasingly diverse society. *Migration Information Source*. November 2005, Washington DC: Migration Policy Institute. Geraadpleegd op 28-03-07 op: <http://www.migrationinformation.org/Profiles/print.cfm?ID=348>

Reverda, N. (2004). *Regionalisering en mondialisering*. Delft: Eburon.

Reverda, N. (2007). *Modern burgerschap*. Maastricht: CESRT Hogeschool Zuyd.

Service Public (2006, 2 oktober) *Cérémonie d'accueil dans la citoyenneté Française*. Geraadpleegd op 30-05-2007 op: <http://vosdroits.service-public.fr/particuliers/F15868.xhtml>

Tweede Kamer der Staten Generaal, vergaderjaar 2006-2007, 30 800 hoofdstuk VI, nr. 2. *Vaststelling van de begrotingsstaten van het Ministerie van Justitie (VI) voor het jaar 2007*.

Weil, P. (2001). Access to citizenship: a comparison of twenty five nationality laws. In T. Aleinikoff en D. Klusmeyer (Red.), *Citizenship today: global perspectives and practices* (pp. 17-35). Washington DC: Brookings Institute/ Carnegie Endowment for International Peace.

Zappi, S. (2003). French government revives assimilationist policy. *Migration Information Source*. Oktober 2003, Washington DC: Migration Policy Institute. Geraadpleegd op 28-03-07 op: <http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=165>